

Издание второе, дополненное и переработанное. / Под общей редакцией М. Я. Демьяненко. К. : Вища школа, 1984. 255 с.

5. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах: Підручник. Вид. 2-е, випр. і перероб. / Кол. авт. під керівн. С. Ю. Ніколасвої. К. : Ленвіт, 2002. 328 с.

6. Методика навчання іноземних мов у загальноосвітніх навчальних закладах: підручник / Л. С. Панова, І. Ф. Андрійко, С. В. Тезікова та ін. К.: ВЦ «Академія», 2010. 328 с.

7. Методика інтенсивного обучения иностранным языкам: [Учебное пособие для институтов и факультетов иностранных языков / В. А. Бухбиндер и др.]: Под ред. В. А. Бухбиндера, Г. А. Китайгородской. К. : Выща шк., 1988. 342 с.

8. Общая методика обучения иностранным языкам: Хрестоматия/Сост. Леонтьев А. А. М. : Рус. яз., 1991. 360 с.

9. Общая методика обучения иностранным языкам в средней школе / Под ред. А. А. Миролюбова, И. В. Рахманова, В. С. Цетлин. М. : Просвещение, 1967. 504 с.

10. Скаткин М. Н. Проблемы современной дидактики. 2-е изд. М. : Педагогика, 1984. 96 с.

REFERENCES

1. Bim, I. L. (1988). *Teoriya i praktika obucheniya nemetskomu yazyku v sredney shkole: Probl. i perspektivy*. [Theory and practice of teaching German in secondary school: Probl. and perspectives]. Moscow.

2. Vyshnevs'kyu, O. I. (2011). *Metodyka navchannya inozemnykh mov*. [Methods of teaching foreign languages]. Kyjiv.

3. Haponova, S. V. (1988). *Suchasni metody vykladannya inozemnykh mov za rubezhem*. [Modern methods of teaching foreign languages abroad / Foreign languages].

4. Dem'yanenko, M. Ya., Lazarenko K. A., Mel'nik S. V. (1984). *Osnovyobshchey metodiki obucheniya inostrannym yazykam. Teoreticheskiy kurs*.

[Fundamentals of the general methodology of teaching foreign languages. Theoretical course]. Kyjiv.

5. *Metodyka vykladannya inozemnykh mov u serednykh navchal'nykh zakladakh*. (2002). [Methods of teaching foreign languages in secondary schools]. Kyjiv.

6. *Zahal'noosvitnykh navchal'nykh zakladakh*. (2010). [Methods of teaching foreign languages in general education institutions]. Kyjiv.

7. *Metodyka intensyivnoho obucheniya inostrannym yazykam*. (1988). [Methods of intensive teaching foreign languages]. Kyjiv.

8. *Obshchaya metodika obucheniya inostrannym yazykam*. (1991). [General methodology of teaching foreign languages]. Moscow.

9. *Obshchaya metodika obucheniya inostrannym yazykam v sredney shkole*. (1967). [General methodology of teaching foreign languages in secondary school]. Moscow.

10. Skatkin, M. N. (1984). *Problemy sovremennoy didaktiki*. [Problems of modern didactics]. Moscow.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ТОКАРЄВА Тетяна Станіславівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри німецької мови та методики її викладання Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: актуальні проблеми методики викладання німецької мови в закладах загальної середньої освіти.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

TOKARYEVA Tetyana Stanislavivna – Candidate of Pedagogical Sciences, Docent of the Department of German Language and Methods of its Teaching at the Volodymyr Vynnychenko Centralukrainian State Pedagogical University.

Circle of scientific interests: actual problems of the methodology of teaching German in high school.

Стаття надійшла до редакції 09.04.2021 р.

УДК 373.3.016:003 – 028.31

DOI: 10.36550/2415-7988-2021-1-194-172-176

ФЕДОТОВА Світлана Олександрівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри методик дошкільної та початкової освіти Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7257-122X>
e-mail: sfedotova2209@gmail.com

ОСОБЛИВОСТІ УРОКУ ПОЗАКЛАСНОГО ЧИТАННЯ «ЗАХИСТУ ЧИТАЦЬКОГО ЩОДЕННИКА» В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ /НА МАТЕРІАЛІ КАЗОК/

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Казки /народні, літературні/ – є найбільш улюбленими творами для дітей. Діти перебувають у великому захопленні від магії казки, під

впливом її чародіянь, перетворень, перевтілень. Дійсно, людині протягом століть, а то й тисячоліть не було достатньо лише реальності, їй необхідна була ще й магія, магія дії, магія слова, магія природи, магія людини.

Довгий час у процесі розвитку людства магія компенсувала відсутність необхідних наукових знань, життєвого досвіду, а потім почала віддзеркалювати мрію, бажання прикрасити, полегшити людське життя.

У практиці початкової школи казка активно й широко використовується як на уроках літературного читання, так і для організації позакласних уроків, заходів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Казки є універсальним матеріалом для характеристики художнього твору, в результаті якої реалізуються навчальні, виховні, розвивальні завдання початкової освіти (І. Гудзик, М. Оморокова, Н. Скрипченко).

Казка є так званним основним текстом і може бути застосована на уроках з різних дисциплін, що сприятиме встановленню в навчанні міжпредметних зв'язків та проведенню в початкових класах інтегрованих уроків (Л. Варзацька, О. Савченко).

Також казка є базовим матеріалом для проведення не тільки уроків, але й для організації позакласних заходів з різних предметів, позашкільної діяльності учнів (О. Джебелей, О. Матвієнко, Л. Живицька).

Отже дуже важливим є вже з початкового етапу навчання дитини в школі надати їй необхідний комплекс знань, умінь, навичок щодо особливостей роботи з казкою.

Для досягнення цієї мети залучаються елементи різних освітніх технологій. Відповідно до теорії поетапного формування дій П. Гальперіна, Н. Талізної доречно відпрацьовувати такі важливі позиції: мотиваційна позиція /вона пов'язана з вимогами шкільної програми – орієнтир для дії /приклад вчителя/ – дія за орієнтиром /фронтальна, групова, індивідуальна робота/ – вправи на само- та взаємоконтроль /самостійна робота в малих групах та парах/ [3, с. 97].

Наприклад, орієнтир для дії (основні жанрові особливості казки і зумовлені ними особливості роботи з творами цього жанру) подаються молодшим школярам у вигляді опорних зорових сигналів:

1. Яка це казка? Народна, літературна /авторська/; про тварин, чарівна; українська, російська.

2. Як оповідається, читається казка? /Для казки характерна особлива манера читання: таємнича, загадкова/.

3. З яких частин складається казка? /Зачин, основна частина, закінчення/. Наявність традиційних формул зачину і закінчення, або їх відсутність. Пошук цих формул, пояснення, чому вони відсутні. Пояснення їх функції.

4. Про що казка? Аналіз змісту казки, знаходження у творі повторів /слів, дій/, з'ясування їх значення у тексті.

5. Подобається, не подобається. Визначення свого ставлення до персонажів, подій, до самої казки.

6. «Скарбничка слів». Засвоєння яскравих казкових слів, висловів для характеристики казкових персонажів, їх дій.

7. З'ясування моралі казки. Що у казці схвалюється, що засуджується. Який висновок можна зробити.

8. Творчі завдання /переказ казки від імені різних героїв/.

9. Підсумок аналізу казки /Хто викликав найбільш сильні почуття: автор, персонаж, художник?/ [3, с. 95–96].

Поступово такі змістові сигнали вводяться на уроці-дослідженні, потім згадуються на уроках з класного та позакласного читання.

Мета статті – розглянути особливості уроку позакласного читання «захисту читацького щоденника в початковій школі на матеріалі українських народних казок та літературних казок Шарля Перро, братів Грім, Г. К. Андерсена.

Виклад основного матеріалу дослідження. Урок-захист читацького щоденника – це урок, розрахований на роботу у складі малих груп, він будується на прийомах самопостановки питань за матеріалом прочитаних казок та оцінювання роботи інших учнів [2; 3].

Урок-захист читацького щоденника надзвичайно цікавий і дієвий вид роботи, метою якого є розвиток критичного мислення, творчої уяви дітей, формування їх самостійного й свідомого читання.

Особливості роботи з читацьким щоденником на уроках читання у початковій школі розглянуто методистом Л. В. Живицькою [2, с. 117–129].

Завчасно (за місяць) учням дається завдання прочитати, наприклад, українські народні казки, або казки Ш. Перро, братів Грім, Г. К. Андерсена і самостійно заповнити читацький щоденник за такими колонками (рубриками): «Автор»; «Назва твору {збірки, казки}; «Казкові герої»; «Запитання до тексту»; «Хитрі» запитання.

Це не весь перелік колонок (рубрик) читацького щоденника. Можна доповнити щоденник такими колонками: «Зміст казок»; «Скарбничка слів». У даній статті увага буде зосереджена на особливостях роботи з названими вище (п'ятьма) рубриками читацького щоденника.

І. Колонка «Автор»

Перша колонка щоденника називається

«Автор». У цій колонці учні повинні були записати відомості про автора: ім'я, роки життя, століття, назву країни, місто, цікаві факти, що стосуються життя і творчості письменників.

Якщо казка є народною, то учні повинні з'ясувати для себе, що існують народні казки, творцем яких є народ: український, російський, білоруський тощо. А також є казки літературні /авторські/, автором якої є автор, письменник. У цьому випадку доречно буде попрацювати з учнями над правильним написанням імен і прізвищ письменників.

1. Написання прізвищ та імен.

Дати відповіді, щодо написання прізвищ, імен письменників.

– Прізвища яких авторів пишуться з двома однаковими буквами підряд: (Якоб і Вільгельм Грімм, Шарль Перро).

– Імена яких письменників мають варіанти? Ганс/ Ханс Крістіан/ Крістіан Андерсен).

2. Імена авторів.

– Назвати повне ім'я письменника, прізвище якого Перро.

– Назвати імена братів Грімм. (Вільгельм і Якоб).

– Назвати повне ім'я Андерсена.

3. З якої країни письменник?

– Який письменник народився у Франції?

– У якій країні народилися брати Грімм?

– Хто із письменників народився у Данії?

– Ким були батьки Ганса Андерсена? (Батько – чоботар; мати – прала).

– Які таланти, захоплення виявилися у малого Андерсена? (Чудовий голос, вмів розповідати казки, любив грати у ляльковий театр, шив одяг для ляльок, захоплювався театром, хотів стати актором, адже гарно співав, але голос рано пропав, жив у холодних кімнатах. Захворів і голос пропав).

– Кого із письменників-казкарів сучасники називали «королем казок»?

– Про якого письменника йдеться мова: «Об'їздив багато країн, вважав, що мандрувати – це означало жити» [1, с. 79].

– Про якого письменника йдеться мова: «Він пізно одружився, рано став вдівцем, сам виховував своїх чотирьох синів, любив їм розповідати казки, його сини дофантазували казки батька, і в якійсь мірі стали співавторами казок свого батька» [4].

II. Колонка «Назва казки /збірки/»

1. Назви збірок казок

– Яка назва збірки казок Шарля Перро? (Головна назва: «Чарівні казки, або історії, чи казки минулих часів з моральними повчаннями»; друга назва: «Казки матусі Гусині» або «Казки моєї матусі Гусині»).

– Друга назва збірки «Казки матусі

Гусині» з часом стала головною і єдиною. Чому таку назву дав автор своїй збірці? Які ваші версії? Або, можливо, хтось знайшов відповідь на це запитання в літературі? (Підказка: у часи Шарля Перро писали гусячими перами) [4].

– Назвати збірки казок братів Грімм. («Дитячі та сімейні /родинні/ казки», 1857 рік).

– Назвати збірки казок Г. К. Андерсена («Нові казки» /2 томи/, 1844–1848 роки).

2. Назви казок

2.1. Українські народні казки.

«Кобиляча голова»

– Чому так твір називається? (Головний персонаж Кобиляча Голова – фантастичний персонаж, що символізує справедливість: нагороджує за працелюбність, чемність, карає за брутальність, ледарство).

«Сірко»

– Чому казка названа «Сірко»? (Сірко – прізвисько головного персонажа, собаки. Це прізвисько дуже поширено. Сірком називають собак різних за кольором: і рудих, і чорних, і білих. Воно не означає сірий колір. В перекладі з іврити воно означає – друг, помічник, вірний. Сірком наші предки називали вовка, акцентуючи увагу на сірий колір тварини).

«Лисиця та їжак»

– Про що вам повідомляє назва казки? (Назва казки оповідає, що головними персонажами твору є Лисиця і їжак. Казка про стосунки лисиці/хижака/ і їжака /жертви/.

– Що вам відомо з природознавства про лисицю та їжака?

«Дві білки і лисиця»

– Про що говорить назва цієї казки? (Назва казки свідчить, що головними персонажами її є лисиця і дві білки).

– Що ви знаєте з природознавства про цих тварин?

2.2. Казки Шарля Перро.

– Перелічити як можна більше назв казок Шарля Перро.

– Які казки написав Г. К. Андерсен?

– Назвати казки братів Грімм.

– Чому казка Шарля Перро називається «Смішні бажання»? Які бажання автор називає смішними і чому? Як називається українська народна казка з подібним сюжетом? («Три бажання»).

– Чому казка Г. К. Андерсена називається «Принцеса на горошині»? Яке значення має це словосполучення у казці (тендітна, ніжна, делікатна, чутлива, не така, як інші дівчата).

– А який підтекст має назва «Принцеса на горошині»? (Невдячна, примхлива). Щоб зрозуміти підтекст казки (її алегорію), потрібно казку переробити на звичайне

оповідання. Давайте спробуємо.

– Казка «Дюймовочка». Чому героїню так назвали? Яке значення слова «дюйм»? (Дюйм – 2,54 см.). Отже, зріст Дюймовочки складає дві треті пальця-мізинця.

– Який письменник написав казку-автобіографію? Яка її назва.

III. Колонка. «Герої казки»

III.1. Українські народні казки.

«Кобиляча Голова»

– Кобиляча голова – справедлива чи ні? Доведіть свою думку, знайдіть підтвердження у тексті казки.

«Сірко»

– Схарактеризуйте вовка. Він злий, жорстокий, чи ні? Він добрий, чуйний, співчутливий? Доведіть свою думку, наводючи приклади з тексту.

«Лисиця та Їжак»

– Схарактеризуйте лисицю. Що вам стало відомо про лисицю із тексту казки?

– Чому Їжачок при зустрічі з лисицею згорнувся?

III.2. Казки Шарля Перро,

Г. К. Андерсена.

– У якій казці є такі герої: лісоруб, його дружина? (Назвати автора і назву казки).

– У якій казці живуть такі герої: лісоруб, його дружина, їхні діти, людоджер? (Автор, назва казки).

– Чому Попелюшку так назвали?

IV. Колонка «Запитання до тексту»

Питання до тексту мають три рівня:

1. Питання першого рівня починаються словами: Хто? Що? Де? Коли? Як? Який? Тобто це питання, які спрямовані на з'ясування того, хто головний герой, де дія відбувається, коли дія відбувається.

2. Питання другого рівня спрямовані на з'ясування причинно-наслідкових зв'язків і тому вони починаються словом: Чому?

3. Питання третього рівня спрямовані на з'ясування значення незрозумілих слів і висловів.

Питання і завдання до українських народних казок

«Кобиляча голова»

– Чому цей твір можна назвати казкою? (Цей твір є казкою, бо має три частини: зачин, основна частина /оповідна/, закінчення. Отже побудова твору свідчить, що це казка.

«Сірко»

– А чому цей твір названо казкою? (Побудова цього твору свідчить, що цей твір є казкою. Зачину великого, об'ємного у тексті немає. Але казка починається сталою словесною формулою: *«Був собі в одного чоловіка собака...»*).

«Лисиця та Їжак»

– Чому цей твір можна назвати казкою?

(У цьому творі немає ні зачину, ні кінцівки, але є магія: тварини олюднені, тобто це втілення, уособлення)

Питання і завдання до казок Шарля Перро

– Казка «Червона Шапочка» є у збірнику Шарля Перро, а також у збірнику інших письменників-казкарів. Назвати імена цих письменників. (Якоб і Вільгельм Грім). Чим відрізняються ці казки?

– Як ви вважаєте, навіщо казки закінчуються трагічно? (Щоб підготувати, до життя; налякай казкою, щоб дитина не злякалася життя; Розвиток почуттів, розвиток співчуття до інших).

Питання і завдання до казок Г. К. Андерсена

«Гидке каченя».

– Які слова із Казки Ганса Андерсена «Гидке каченя» стали крилатими? (Не біда, що ти народився у качиному гнізді, якщо ти лежав у лебединому яйці). Як ви розумієте ці слова?

«Русалонька».

– Що повинна була віддати Русалонька морській відьмі, щоб стати людиною? (Голос і волосся).

– На що перетворилася Русалонька? (На морське шумовиння).

«Снігова королева».

– Якою історією починається казка?

– Яке слово повинен був Кай викласти з крижинок? (Вічність).

«Дюймовочка».

– Хто розповів автору історію про Дюймовочку? (Ластівка).

– Чому Кріт вирішив одружитися із Дюймовочкою?

V. Колонка «Хитрі» питання»

«Хитрі» питання – це питання спрямовані на прогнозування подальшої долі героя чи подальшого імовірного розвитку подій казкового сюжету. Цікаві й глибокі «хитрі» питання можуть виникнути у читачів, якщо вони порівнюють логіку казки із логікою реального життя.

«Хитрі» питання до українських народних казок

«Сірко»

– Чому вовк, природний ворог собаки, допомагає собаці? (Казка не про тварин, а про людей: тільки той допомагає, хто сам знає біду і горе.).

«Кобиляча Голова»

– Як ви уявляєте Кобилячу Голову? Намалуйте її зоровий образ. (Це кістяк тварини, який символізує смерть тварини, як кістяк людини символізує смерть людини.).

«Лисиця та Їжак»

– Як надалі вела себе лисиця з їжаком? (3

того часу лисиця й не намагалась більше дурити їжака, бо зрозуміла, що він розумний, хитрий).

«Хитрі» питання до казок Шарля

Перро

«Червона Шапочка».

– Якого віку Червона Шапочка? Чому ви так вважаєте?

– У Шарля Перро казка закінчується трагічно. Як би ви закінчили цю казку? Створіть свій варіант кінцівки.

«Кіт у чоботях».

– Зрозуміло, що молодий мірошник покохав принцесу і захотів з нею одружитися, а який резон принцесі виходити заміж за селянина? Шарль Перро замислився над цим питанням і відповів у моралі. Яка ж це відповідь?

«Хитрі» питання до казок Ганса Крістіана Андерсена.

«Дикі лебеді».

– Еліза не встигла дов'язати сорочку найменшому братові. Він залишився із лебединим крилом. Як склалася його доля? Чи змогла йому допомогти Еліза?

«Дюймовочка».

– Як склалася доля жінки, прийомної матері Дюймовочки?

Ось приблизно таким може бути перелік питань і завдань на уроці-захисті читацького щоденника.

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку. Ведення учнями початкової школи читацького щоденника – це дуже корисна й необхідна складова роботи над текстами творів. У цьому випадку школярі свідомо й глибоко зможуть осягнути зміст казок, осмислити казкову логіку, порівняти її із логікою реального життя. В результаті цього непростого процесу зможуть зрозуміти парадокси не лише казкового життя, але й реального. Це навчить їх творчо й критично мислити, розвине їхню уяву, фантазію, сформує увагу і прищепить любов до чарівного казкового світу і слова.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Брауде Л. Ю. Ханс Кристиан Андерсен. Л., 1978. 159 с.

2. Живицкая Л. В. На уроке и после урока. Дидактический материал по русскому языку. Пособие для учителя начальных классов. Ч. II. Кировоград, 2002. С. 117–129.

3. Живицкая Л. В. Развитие мовлення молодших школярів засобами новітніх технологій /Л. В. Живицька, О. О. Горська, Л. Г. Кіндей. Кировоград: ПП Центр оперативної поліграфії «Авангард», 2013. 160 с.

4. Шарль П. Сказки матушки Гусыни. Л., 1990. 464 с.

REFERENCES

1. Braude, L. Y. (1978). *Hans Kristian Andersen*. [Hans Christian Andersen]. Leningrad.

2. Zhivitskaya, L. V. (2002). *Na uroke i posle uroka*. [At the Lesson and after the Lesson]. Kirovograd.

3. Zhivitskaya, L. V. (2013). *Rozvytok movlennya molodshykh shkolyariv zasobamy novitnikh tekhnologiy*. [The Development of the Primary Schoolchildren's Speech by Means of the Innovative Technology]. Kirovograd.

4. Charl, P. *Skazki matushki Gusyni*. [Mother Goose Fairy-Tales]. Leningrad.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ФЕДОТОВА Світлана Олександрівна –

кандидат філологічних наук, доцент кафедри методик дошкільної та початкової освіти Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: література, дитяча література, методика навчання літературного читання.

INFORMATION ABOUT AUTHOR

FEDOTOVA Svitlana Oleksandrivna –

Candidate of Philology, Assistant Professor of the Department of Preschool and Primary School Education Methodology at Volodymyr Vynnychenko Centralukrainian State Pedagogical University.

Circle of scientific interests: literature, literature for children, teaching methodology of literary reading.

Стаття надійшла до редакції 22.03.2021 р.